

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

THEORETICAL BASIS OF FORMATION OF ART-AESTHETIC COMPETENCE OF THE FUTURE EDUCATOR OF THE PRESCHOOL EDUCATIONAL ESTABLISHMENT

Стаття присвячена обґрунтуванню теоретичних основ формування художньо-естетичної компетентності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти. Особливу роль у художньо-естетичному розвитку, вихованні духовних цінностей, формуванні почуття прекрасного завжди відіграла освіта. Саме тому дослідження естетичних цінностей, смаків і культурних орієнтирів підростаючого покоління є актуальним і невідкладним завданням педагогічної теорії і практики. Автор вважає, що формування відповідного рівня художньо-естетичної компетентності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти дозволить увести вихованців у світ людської культури, сприятиме створенню необхідних умов для всебічного гармонійного розвитку дітей, забезпечить успішність складного процесу соціалізації та формування особистості в дошкільному віці, сприятиме розкриттю творчих нахилів і здібностей кожної дитини. Аналізуючи досліджуване поняття, акцентуємо увагу на тому, що впровадження компетентнісного підходу в освіті передбачає підготовку майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти нової формації та спрямовується на формування готовності і здатності фахівців ефективно здійснювати професійну діяльність згідно з універсальними загальнолюдськими культурними та естетичними цінностями, сучасними світоглядними позиціями. Художньо-естетична компетентність – багатовимірна, тому що включає різноманітні пізнавальні процеси, інтелектуальні уміння, а також якості особистості, пов'язує особистісне й соціальне в освіті, відображає комплексне оволодіння сукупністю способів діяльності. У її змісті узагальнюються соціально-значимі показники та результати отриманої майбутніми вихователями освіти з питань естетичного виховання та мистецького навчання дітей дошкільного віку. Вона передбачає здатність керуватися відомими естетичними знаннями і поглядами, уміннями у самостійній художньо-творчій та виховній діяльності відповідно до загальнолюдських естетичних цінностей.

Ключові слова: майбутній вихователь закладу дошкільної освіти, компетентність, художньо-естетична компетентність, професійна підготовка, естетика, культура, естетична культура.

The article has been devoted to substantiation of theoretical bases of formation of artistic and aesthetic competence of the future preschool educator. Education played a special role in the development of aesthetics, the cultivation of spiritual values, and the formation of a sense of the beautiful. That is why the research of the aesthetic values, tastes and cultural orientations of the younger generation is an urgent and urgent task of pedagogical theory and practice. We believe that the formation of an appropriate level of artistic and aesthetic competence of the future preschool educator will allow to introduce the pupils into the world of human culture, will help to create the necessary conditions for comprehensive harmonious development of children, will ensure the success of a complex process of socialization and personality formation at preschool age, the abilities of each child. Analyzing the conception under research, we have emphasized that the introduction of a competent approach in education involves the preparation of future preschool educators of a new formation and aims at shaping the willingness and ability of professionals to effectively pursue professional activity in accordance with universal human cultural and aesthetic values, modern worldviews. Artistic and aesthetic competence is multidimensional, because it includes various cognitive processes, intellectual skills, as well as personality qualities, connects personal and social in education, reflects complex mastery of a set of activities. Its contents summarize socially significant indicators and results of education of preschool educators and preschool children received by future educators. It implies the ability to be guided by known aesthetic knowledge and attitudes, skills in independent artistic, creative and educational activity in accordance with universal aesthetic values.

Key words: future educator of the establishment of preschool education, competence, artistic and aesthetic competence, professional training, aesthetics, culture, aesthetic culture.

УДК 378:373.2.011.3-051:[37.015.31:7-047.22]
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2019.21.1-30>

Алмаші-Копин А.В.,
викладач образотворчого мистецтва та художньої праці
Гуманітарно-педагогічного коледжу
Мукачівського державного університету

Беспалько Л.А.,
викладач образотворчого мистецтва та художньої праці
Гуманітарно-педагогічного коледжу
Мукачівського державного університету

Білик О.В.,
викладач образотворчого мистецтва та художньої праці
Гуманітарно-педагогічного коледжу
Мукачівського державного університету

Постановка проблеми. Сучасне глобалізоване суспільство ставить високі вимоги до формування культурно багатой особистості молодої людини. При цьому, як зауважує О. Чубарева, численні соціологічні дослідження молоді свідчать, що естетичні пріоритети перемістились на периферію ціннісних орієнтацій студентів, стали майже не помітними на фоні прагматичного світогляду, що поступово охоплює все більш широкі кола молоді. Останнє, на думку авторки, негативно позначається на емоційному стані молодих людей,

їх ставленні один до одного, оточуючих і до самих себе. «Естетичне» в цій ситуації існує скоріше як своєрідна мода, захоплення. Воно відривається від таких цінностей, як «істина» і «добро», й тому не може повною мірою забезпечити одвічно естетичне ставлення людини до дійсності [11, с. 67].

Особливу роль у художньо-естетичному розвитку, вихованні духовних цінностей, формуванні почуття прекрасного завжди відіграла освіта. Саме тому дослідження естетичних цінностей, смаків і культурних орієнтирів підростаючого

покоління є актуальним і невідкладним завданням педагогічної теорії і практики.

У зв'язку з цим у нашому дослідженні актуалізується проблема формування художньо-естетичної компетентності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти, оскільки саме він покликаний своєчасно виявляти інтереси, здібності і нахили дітей дошкільного віку, створювати належні умови задля їх художньо-естетичного виховання та розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Актуальні проблеми професійної підготовки майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти є предметом дослідження Г. Беленької, А. Богуш, Г. Борин, Н. Гавриш, О. Дубасенюк, Л. Зданевич, К. Крутій, Н. Лисенко, Л. Пісоцької, Т. Поніманської та інших. Формуванню художньо-естетичної культури особистості присвячені дослідження О. Бованенко, І. Зязюна, М. Кагана, Л. Кондрацької, Ю. Пастухової, О. Рудницької, М. Стельмаховича та інших. Незважаючи на багатоаспектність наукових досліджень, присвячених вихованню художньої та естетичної культури майбутніх педагогів, вважаємо, що проблема формування художньо-естетичної компетентності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти потребує більш детального вивчення та обґрунтування.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На основі аналізу наукових праць з проблеми дослідження було встановлено, що художньо-естетична компетентність є важливим складником професійної компетентності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти. Незважаючи на багатоаспектність наукових досліджень, присвячених компетентнісному підходу в освіті, вихованню художньої та естетичної культури майбутніх педагогів, проблема формування художньо-естетичної компетентності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти, на нашу думку, недостатньо досліджена і потребує ґрунтовного вивчення.

Мета статті – обґрунтувати теоретичні основи формування художньо-естетичної компетентності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сучасне глобалізоване суспільство однією із актуальних проблем вважає становлення особистості та формування її громадянської свідомості, здатності сприймати, розуміти та примножувати цінності духовної культури. Вирішення цієї проблеми можливе за рахунок залучення підростаючого покоління до світу прекрасного, набуття ним досвіду творчого освоєння та використання духовних та естетичних цінностей.

«Вихователь, – як зауважує О. Долина, – людина-художник у світі освіти. Майбутній педагог має збагачуватися власним культурно-естетичним

досвідом, виявляти активність, прагнути до творчого самовираження. Отже, фахова підготовка мусить сприяти творенню студентом самого себе [4, с. 36]. Вважаємо, що саме формування відповідного рівня художньо-естетичної компетентності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти дозволить увести вихованців у світ людської культури, сприятиме створенню необхідних умов для всебічного гармонійного розвитку дітей, забезпечить успішність складного процесу соціалізації та формування особистості в дошкільному віці, сприятиме розкриттю творчих нахилів і здібностей кожної дитини. А згідно з А. Федем, естетика педагога – це вічна субстанція і постійно мінливий феномен. Вона відображає і дійсність повсякденного життя вчителя, і вічно нев'янучі ідеї його професійних особливостей [8, с. 91].

Для теоретичного обґрунтування художньо-естетичної компетентності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти розкриємо зміст кожного із складників досліджуваного поняття.

У науковій літературі знаходимо різноаспектні визначення сутності компетентності. Розглянемо найбільш актуальні для нашого дослідження. Поняття «компетентність» (лат. *comhetentia* – *comhetentia* – коло питань, в яких людина добре розуміється) Н. Бібік визначає як інтегральну характеристику, яка визначає готовність і здатність на високому професійному рівні виконувати фахові обов'язки відповідно до сучасних теоретичних та практичних надбань, професійного й життєвого досвіду та детермінована активністю самого суб'єкта та організаційною культурою. В основі поняття компетентності лежить ідея виховання компетентного фахівця, який має не лише необхідні знання, професіоналізм, високі моральні якості, а й уміє діяти адекватно у відповідних ситуаціях, застосовуючи ці знання і беручи на себе відповідальність за певну діяльність [1, с. 50].

А. Хуторський розуміє під компетенцією «сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що задаються по відношенню до певного кола предметів і процесів і є необхідними для того, щоб якісно продуктивно діяти»; а компетентність розглядає як «володіння людиною відповідною компетенцією, що включає особистісне ставлення до неї і предмету діяльності» [10, с. 60]. Автор підкреслює, що компетенція – це задана вимога, норма, а компетентність – набута особистісна якість, що передбачає мінімальний досвід використання компетенції.

Реалізація компетентнісного підходу у професійній освіті, на думку Л. Масол, виявляється у тому, що цей підхід слугує сильним мотивом і стимулом оптимізації навчання та розвитку майбутніх фахівців. Це дозволяє, на думку науковця, перенести акценти із засвоєння художньої інформації на формування комплексу загальнокультурних

і спеціальних художньо-естетичних компетентностей [7, с. 248]. Відповідно, вважаємо, що впровадження компетентнісного підходу в освіті передбачає підготовку майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти нової формації та спрямовується на формування готовності і здатності фахівців ефективно здійснювати професійну діяльність згідно з універсальними загальнолюдськими культурними та естетичними цінностями, сучасними світоглядними позиціями.

Що стосується сутності поняття культури (від лат. *Cultura* – виховання, освіта, розвиток), то С. Гончаренко визначав її у декількох значеннях: у широкому, як «сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства й людини і втілюються в результатах продуктивності діяльності». У вузькому розумінні – це «сфера духовного життя суспільства, що охоплює насамперед систему виховання, освіти, духовної творчості (особливо мистецької)», а також це рівень освіченості, вихованості людей, рівень оволодіння особистістю якоюсь галуззю знань або діяльності» [3, с. 248]. І. Зязюн переконаний, що культура не може бути поза естетичною гармонією, красою і досконалістю, оскільки буття і діяльність людини – в культурі, тому академік наголошує, що з цієї позиції окреслюється один із складників загальної культури людства, вказуючи на естетичну культуру як на культуру почуттів і естетику, як науку про перетворення світу за законами краси. Естетична культура суспільства, як вважає І. Зязюн, є головною умовою виникнення, формування й удосконалення естетичної культури людини, вбачається ймовірним те, що своєрідним «дзеркалом» естетичного багатства суспільства, а саме його «віддзеркаленням», є естетична культура людини [5, с. 136].

Погоджуємось з Л. Фірсовою, що феномен «естетична культура» виникає на перетині двох понять «культура» й «естетика», при цьому зазначаючи, що у найбільш узагальненому вигляді естетична культура розглядається як єдність почуттів, смаків та ідеалів, які матеріалізуються у процесі перетворення світу за законами краси, а їх характер залежить від змісту естетичної свідомості й естетичної діяльності, де естетична свідомість (споглядання) є формою внутрішньої духовної активності суб'єкта (суспільства), що впливає із зовнішніх морально-практичних форм його діяльності. Дослідниця справедливо зауважує, що жодна сфера людського життя поза естетичними чинниками немислима, бо не можна уявити життєдіяльну людину поза сприйманням і переживанням [9, с. 11]. Своєю чергою М. Каган розглядає естетичну культуру як систему засобів і продуктів, за допомогою яких людина естетично освоює світ [6, с. 79].

І. Зязюн акцентував увагу на характеристиці, що відображає ступінь художньо-естетичного розвитку особистості, її досвід спілкування з мистецтвом, ступінь творчості, що виявляється у сприйнятті мистецтва. Відповідно, художньо-естетичну компетентність науковець визначав як якість естетичного переживання особистості у сприйнятті мистецького твору, яка залежить не тільки від рівня мистецьких знань, а ще від специфіки психологічної індивідуальності особи [5, с. 119].

Художньо-естетична компетентність є багатовимірною, тому що включає різноманітні пізнавальні процеси, інтелектуальні уміння, а також якості особистості, пов'язує особистісне й соціальне в освіті, відображає комплексне оволодіння сукупністю способів діяльності. На думку Л. Гарбузенко [2, с. 138–139], вона базується на системі знань про художню культуру, уявлень про естетичну сферу життєдіяльності людини, завдяки чому в особистості формуються вміння інтерпретувати й оцінювати твори мистецтва, аргументовано висловлювати щодо них власні судження, виховуються художньо-світоглядні позиції, особистісно-ціннісне ставлення, потреби й здатності до мистецької самоосвіти, художньо-естетичного та морально-духовного самовдосконалення, а також вміння створювати художні образи та естетизувати оточення. Її зміст визначається авторкою як наявність глибоких знань і досконалих умінь їх ефективного використання під час розв'язування різноманітних практичних завдань, зумовленістю особливостями, багатством, різноманіттям, інтегрованістю досвіду особистості і детермінована активністю самого суб'єкта. В понятті художньо-естетичної компетентності узагальнюються соціально-значимі показники та результати отриманої майбутніми вихователями освіти з питань естетичного виховання та мистецького навчання дітей. Вона передбачає здатність керуватися відомими естетичними знаннями і поглядами, уміннями у самостійній художньо-творчій та виховній діяльності відповідно до загальнолюдських естетичних цінностей.

Л. Масол визначає художньо-естетичну компетенцію як обізнаність у галузі мистецтва, прагнення та здатність реалізувати на практиці свій художньо-естетичний потенціал для одержання власного неповторного результату творчої діяльності, де під художньо-естетичним потенціалом розуміється: певний обсяг культурно-історичних та художньо-естетичних знань; уміння та навички художньо-естетичного сприймання, аналізу й інтерпретації творів мистецтва відповідно до авторського задуму, розуміння єдності форми та змісту тощо; готовність особистості до художньо-творчої реалізації, самостійного пізнання мистецтва, естетичної оцінки творів мистецтва. Ґрунтовною є авторська класифікація компетентностей,

що формуються у процесі загальної мистецької освіти: особистісні: загальнокультурні (ціннісно-орієнтаційні, художньо-світоглядні, культуротворчі, культурнодозвіллієві); спеціальні або художньо-естетичні (мистецький тезаурус, ментальний естетичний досвід, художньо-творчі здібності, художньо-образне мислення, естетичне ставлення); функціональні компетентності: предметні (музичні, образотворчі, театральні, хореографічні тощо); міжпредметні – галузеві (художньо-естетичні) та міжгалузеві (художньо-гуманітарні); мета-предметні (загальнонавчальні) – інформаційно-пізнавальні (здатність до пошуку та оперування художньою інформацією), саморегуляція (уміння організувати та контролювати власну художню діяльність, здатність до самовдосконалення шляхом мистецької самоосвіти та самовиховання) та соціальні компетентності: комунікативні (здатність до спілкування з приводу мистецтва, естетичних цінностей); соціально-практичні (здатність до співпраці у сфері мистецтва, до роботи в команді) [7, с. 80].

Що стосується формування художньо-естетичної компетентності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти, то виходимо з позиції А. Федя, на думку якого, педагогічну діяльність треба розглядати як два плани: науково-художній і суб'єктивно-естетичний. Науково-художній план охоплює групу проблем, пов'язаних безпосередньо з професійними знаннями педагога, – володіння предметом і методикою його викладання. Суб'єктивно-естетичний план – це особистісні якості педагога: його зовнішня і внутрішня культура, повага до людської особистості, уміння охороняти її здоров'я і своє власне, гуманістична спрямованість наукових знань тощо. І перший, і другий плани педагогічної діяльності знаходяться в діалектичній єдності, їхні постійні взаємодії не дозволяють існування одного без іншого. У нерозривній єдності науково-художній і суб'єктивно-естетичний плани складають творчість, естетику людини-педагога, вбираючи в себе результати його професійної, суспільної й особистісної спрямованості [8, с. 87].

Висновки. Враховуючи вищезазначене, підсумовуємо, що формування художньо-естетичної компетентності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти є актуальною проблемою сьо-

годення вищої та дошкільної освіти. Аналіз наукових праць з проблеми дослідження дозволяє нам стверджувати, що тільки майбутній вихователь закладу дошкільної освіти, який здатний керуватися відомими естетичними знаннями і поглядами та володіє уміннями у самостійній художньо-творчій і виховній діяльності, відповідно до загальнолюдських естетичних цінностей, спроможний ефективно здійснювати власну професійну діяльність, забезпечуючи повноцінне формування особистості дитини-дошкільника. Подальші перспективи в цьому напрямку убачаємо у дослідженні педагогічних умов формування художньо-естетичної компетентності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бібік Н. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. Компетентнісний підхід усучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи (Бібліотека зосвітньої політики) / за заг. ред. О.Овчарук. Київ : Вид-во К. І. С., 2004. С. 47–53.
2. Гарбузенко Л. Система навчальних завдань для формування художньо-естетичної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Проблеми підготовки сучасного вчителя. № 12, 2015. С. 137–143.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге / С.У. Гончаренко. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.
4. Долина О. Завдання естетичного виховання. *Дошкільне виховання*. 2000. № 7. С. 36.
5. Зязюн І.А. Естетичний досвід особи: формування і сфери вияву. Київ : Виша шк., 1 ч. 174 с.
6. Каган М.С. Эстетика как философская наука. Санкт-Петербург : Петрополис, 1997. 544 с.
7. Масол Л.М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика. Київ, 2006. 431 с.
8. Федь А.М. Естетичний світ педагога : монографія. Слов'янськ : ПП «Канцлер», 2005. 300 с.
9. Фірсова Л.С. Формування естетичної культури майбутніх учителів засобами декоративно-прикладного мистецтва : автореф. дис...канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Кривий Ріг, 2001. 20 с.
10. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования. *Народное образование*. 2003. № 2. 64 с.
11. Чубарева О.О. Естетичне в житті сучасного суспільства і людини. *Гуманітарний вісник ЗДІА*, 2016. № 65. С. 67–75.